

Ks. WOJCIECH KAMCZYK

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Wydział Teologiczny

<https://orcid.org/0000-0002-6861-7360>

**Świat stworzony w literaturze wczesnochrześcijańskiej.
Sprawozdanie ze spotkania Sekcji Patrystycznej
przy Komisji ds. Nauki Katolickiej Konferencji Episkopatu Polski**

(Tarnów, 18–20 września 2023 r.)

W budynku Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Tarnowskiej w dniach 18–20 września 2023 r. odbyło się spotkanie Sekcji Patrystycznej przy Komisji ds. Nauki Katolickiej Konferencji Episkopatu Polski. Zjazd rozpoczął się w poniedziałkowy wieczór kolacją, w czasie której przybyłych powitał przedstawiciel władz Seminarium. Głos zabrali również: gospodarz zjazdu – ks. prof. Antoni Żurek, oraz prezes Sekcji – ks. prof. dr hab. Bogdan Czyżewski.

We wtorkowy poranek obecni wzięli udział we mszy św., sprawowanej przez ks. bp. Andrzeja Jeża, ordynariusza diecezji tarnowskiej, a po śniadaniu rozpoczęła się sesja przedpołudniowa. Najpierw przewodniczący Sekcji, ks. prof. dr hab. Bogdan Czyżewski, powitał wszystkich zgromadzonych, wprowadził krótko w tematykę obrad, przypomniał ich porządek oraz podał najważniejsze ogłoszenia organizacyjne. Pierwszej części obrad przewodniczył ks. prof. dr hab. Józef Grzywaczewski (UKSW, Warszawa). Najpierw głos zabrał ks. dr hab. Waldemar Turek (Watykan). W swoim wykładzie, zatytułowanym *Pokój stworzonego wszechświata i pokój między ludźmi według „Prima Clementis”*, poddał analizie sposób przedstawienia świata stworzonego przez Klemensa Rzymskiego. Podkreślił, że Bóg ukazany jest w *Prima Clementis* jako Ojciec stwarzający świat i obdarowujący go dobrem. Także sam świat stworzony jest dobry, a autor listu zdaje się nie dostrzegać jego niedoskonałości i obecnego w nim zła. Bóg jest bliższy człowiekowi niż bogowie pogańscy, stworzył świat w doskonałej harmonii, której powinni się uczyć mieszkańcy Koryntu. Ten właśnie cel przyświecał autorowi – zaprowadzenie na powrót pokoju pomiędzy członkami wspólnoty Kościoła w Koryncie – dlatego nakreślony w nim obraz świata można usprawiedliwić tym właśnie zamierzeniem. Następnym prelegentem był ks. dr hab. Krzysztof Sordyl, który zaprezentował wykład *Stworzenie człowieka i pochodzenie zła. Antygnostycka nauka Nowacjana w „De Trinitate”*. Wskazał w nim na jednoznaczne przekonanie Nowacjana, że poza Bogiem, Ojcem i Stworzycielem nieba i ziemi, nie ma innego, wyższego boga. Terminy „Ojciec” i „Stwórca” to w zasadzie synonimy oznaczające Jedyne Boga, który stworzył dobry świat i go uporządkował. Człowiek jest stworzony na Jego obraz i w żadnym razie nie jest więźniem świata. Wolność człowieka może doprowadzić do jego zguby, dlatego otrzymał on Boże przykazania. Antygnostycka polemika Nowacjana (omawiana w referacie na podstawie dziewięciu pierwszych rozdziałów jego pracy) wyraźnie ukazała przyjmowane przez autora dobro stworzenia i Stwórcy.

Trzecim mówcą, prezentującym temat *Symbolika ptaków w egzegezie biblijnej Dydyma Ślepego*, był o. dr Roland M. Pancerz OFM. Zwrócił on uwagę, że Dydim wykorzystuje w swoim nauczaniu wiele obrazów i symboli, w tym ze świata przyrody. Prelegent skoncentrował się na alegorycznym znaczeniu ptaków, które dla omawianego pisarza mogą oznaczać ludzkie dusze, wlatujące wysoko dzięki skrzydłom dobrych myśli i uczynków; bywają także symbolem sumienia człowieka. Ptaki mogą symbolizować zarówno dobre cechy, jak i stanowić znak tego, co złe (np. dudek, który dla Dydyma jest symbolem diabła bądź antychrysta). Sesję przedpołudniową podsumowała dyskusja.

Obrazy wznowiono po przerwie. W drugiej części jako pierwszy referat zatytułowany *Obraz i symbolika świata stworzonego w wizji Eucheriusza z Lyonu* wygłosił ks. dr hab. Tomasz Skibiński. Prelegent ograniczył się jedynie do kwestii zwierząt. Zaznaczył, że Eucheriusz trzyma się w omawianej kwestii tradycji egzegetycznej, patrzy na świat jako mnich, egzegeta i teolog, zakłada u czytelnika podstawową znajomość Pisma Świętego. Przywoływane przez niego stworzenia postrzegane są jako rzeczywiste, choć nadawane im znaczenie bywa różne. Kolejny prelegent, dr Krzysztof Morta, omówił zagadnienie *Wąż – Syrena św. Hieronima*. Przedstawił starożytne wyobrażenia „syreny” jako uskrzydłonych bądź latających węży, wskazał na teksty Hieronima wzmiankujące owe stworzenia, omówił też źródła i powiązania tychże tekstów, obrazów i legend (przywołując m.in. teksty Izydora, Owidiusza czy Tomasza z Cantempré). Kolejnym mówcą sesji przedpołudniowej był ks. dr Mariusz Terka, który zaprezentował referat pt. *Świat stworzony znakiem Boga i samotności człowieka w świetle „Wyznań” św. Augustyna*. W swoim przedłożeniu podkreślał, że nauka Augustyna oparta jest na jego rozumieniu znaku, który kieruje uwagę poza siebie, choć sam nie przynosi wiedzy na temat tej rzeczy. Według Augustyna droga poszukiwania Boga wiedzie przez stworzenie. Zachwyt nad pięknem dzieł ma rozbudzać miłość do Stwórcy. Ten, kto podziwia świat, jest na drodze ku Bogu. Podziw świata ma jednak swoje granice. Świat nie jest bogiem, stąd kwestia samotności człowieka pośród stworzeń. Pożądliwość i bałwochwalstwo to dwie postawy niewłaściwego związania ze światem stworzonym.

Część przedpołudniowa zakończyła się dyskusją, prezentacją nowych członków Sekcji Patrystycznej, a także wystąpieniem ks. prof. dr hab. Marka Starowieyskiego, nestora polskiej patrystyki, który podjął refleksję nad sytuacją polskiej patrologii. Następnie uczestnicy obrad udali się na obiad.

Po poobiedniej przerwie wznowiono obrady. Sesję popołudniową poprowadził mgr inż. Wojciech Stawiszyński. Jako pierwsza głos zabrała dr Karolina Kočańczyk-Bonińska, która przedstawiła referat pt. *Przebóstwienie wszechświata – ostateczny cel stworzenia według Maksyma Wyznawcy*. Na wstępie przypomniała, że Maksym bywa nazywany przez badaczy doktorem przebóstwienia i wcielenia. W tej perspektywie omówiła podejmowane przez Maksyma Wyznawcę wątki związane z nauką o przebóstwieniu świata oraz o człowieku, który dzięki podwójnej naturze zawiera w sobie to, co widzialne i niewidzialne, będąc w ten sposób obrazem całego wszechświata (mikrokosmosem). Podobnie sam Kościół, jako widzialny i niewidzialny, jest obrazem i podobieństwem Boga. Choć w rzeczywistościach tych pojawiają się pęknięcia, będące skutkiem grzechu pierworodnego, to na powrót wszystkie łączą się w tajemnicy Wcielenia (perychoreza chrystologiczna). W tej części obrad głos zabrał również ks. dr hab. Paweł Wygalałak, prof. UAM, który zatytułował swoje wystąpienie *Pustynia w katechezach chrześcijańskich Ildefonsa z Toledo*. Przyznał, że u prezentowanego autora pustynia ma przede wszystkim znaczenie duchowe, w drodze przygotowania do chrztu każdy musi przejść przez tę duchową pustynię. Naucza też o „świętej pustyni”, przez którą wędruje się „poruszeniem

serca”, opisując w ten sposób stan permanentnego przebywania z Bogiem. Omawiane zagadnienia podsumowała dyskusja.

O godz. 18.00 rozpoczęła się uroczystość wręczenia Jubileuszowej Księgi Pamiątkowej ks. prof. dr. hab. Antoniemu Żurkowi. Najpierw ks. dr hab. Paweł Wygralak, prof. UAM, dziekan Wydziału Teologicznego z Poznania, przedstawił sylwetkę Jubilatę i wygłosił laudację. Następnie ks. dr hab. Marcin Wysocki, prof. KUL, redaktor naczelny, zaprezentował Jubileuszową Księgę – przygotowany z tej okazji okolicznościowy numer „Vox Patrum”. Wreszcie wręczono Jubilatowi Księgę Jubileuszową i odśpiewano *Plurimos annos*. Gratulacje złożyli Jubilatowi przedstawiciele różnych ośrodków: ks. dr hab. Marek Kluz, prof. UPJPII w Krakowie, dziekan Wydziału Teologicznego, Sekcja w Tarnowie UPJPII w Krakowie, o. prof. dr hab. Dariusz Kasprzak z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, ks. dr hab. Arkadiusz Nocoń z Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie, o. prof. dr hab. Leon Nieścior z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, ks. prof. dr hab. Piotr Szczur z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, ks. prof. dr hab. Norbert Widok z Uniwersytetu Opolskiego, ks. dr hab. Stanisław Adamiak z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, ks. dr Wojciech Kameczyk z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, mgr inż. Wojciech Stawiszyński oraz biskup Andrzej Jeż, ordynariusz diecezji tarnowskiej. Na zakończenie głos zabrał wżruszony Jubilat, wspominając lata pracy i współpracy z wieloma środowiskami patrystycznymi w Polsce i za granicą. Uroczystość zakończyło wspólne świętowanie przy stole.

Ostatni dzień zjazdu rozpoczęła Eucharystia sprawowana w kaplicy seminaryjnej pod przewodnictwem ks. prof. dr. hab. Antoniego Żurka, w czasie której homilię w języku łacińskim wygłosił ks. dr hab. Waldemar Turek. O godz. 9.15 rozpoczęła się sesja przedpołudniowa, której przewodniczył ks. dr hab. Arkadiusz Nocoń. Jako pierwszy swoje wystąpienie, zatytułowane *Biblijna fauna i flora w najstarszych itinerariach do Ziemi Świętej*, wygłosił o. dr hab. Mieczysław Celestyn Paczkowski OFM, prof. UMK. Zaznaczył, że warunki przyrodnicze stanowiły ważne tło wędrówek do Ziemi Świętej. Przyrodę opisywano w kluczu biblijnym i przez pryzmat lokalnych przekazów i tradycji. Prelegent przywołał najważniejsze, najstarsze opisy podróży do Ziemi Świętej, scharakteryzował niektóre z miejsc biblijnych cieszących się zainteresowaniem pielgrzymów (m.in. Kalamon nad Jordanem, Jerycho jako miasto palm czy dolinę potoku Cedron), przytoczył wybrane opowieści o zwierzętach przywoływane w itinerariach (np. o lwach, szarańczy). Podsumowując, stwierdził, że badanie i obserwacja natury były ważnym elementem przygotowującym do duchowych przeżyć związanych z pielgrzymowaniem po Ziemi Świętej. W dalszej części obrad głos zabrał ks. dr hab. Stanisław Adamiak, prof. UMK, prezentując referat *Cuda z udziałem roślin i zwierząt w późnoantycznych miraculach*. Omawiając charakterystyczne cechy starożytnych i wczesnośredniowiecznych opisów, zwrócił uwagę na kilka grup cudów, wskazując między innymi, jak natura potwierdza czyjaś świętość *post mortem*, gdy święci ukazani są jako panujący nad naturą, czy też te z *miraculów*, w których zwierzęta są przedmiotem bądź podmiotem niezwykłych zjawisk. Ostatni z prelegentów, ks. dr Michał Sołomieniuk, w ciekawy sposób zaprezentował i omówił *Elementy świata stworzonego w dekoracjach Biblii łacińskiej z 1414 roku z zasobu Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie*.

Następnie miała miejsce dyskusja, a po przerwie kawowej podjęto sprawę kwestii wydawniczych. Na zakończenie głos zabrał ks. prof. dr hab. Bogdan Czyżewski, prezes Sekcji, który podsumował obrady oraz podziękował gospodarzowi, żegnając wszystkich uczestników i wyrażając nadzieję, że w przyszłym roku obrady odbędą się w Kamieniu Śląskim, pod patronatem Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego.